SETA PERSPEKTİF

SAYI: 222
ARALIK 2018

2023 Eğitim Vizyon Belgesi'nde Gelecek Becerileri

ERCENK HAMARAT, ATİLLA ARKAN

- **2023 eğitim vizyonu gelecek becerilerini nasıl ele almaktadır?**
- **Gelecek becerilerini eğitim sistemlerinde bulunduran ülkeler hangi somut adımları atmaktadır?**
- **Gelecek becerileri Türk eğitim sisteminden hangi değişimleri talep etmektedir?**
- **Türkiye'nin gelecek becerileri odağında izlemesi gereken yol nasıl olmalıdır?**

GİRİŞ

Eğitim politikaları açısından tarihi bir gün olan 23 Ekim 2018'de Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın himayesi ve liderliğinde Milli Eğitim Bakanı Ziya Selçuk 2023 Eğitim Vizyon Belgesi'ni açıkladı. Daha önce benzeri görülmemiş bir şekilde toplumun ve eğitimin tüm bileşenleri eğitimle ilgili olan politika metnine büyük teveccüh gösterdi.

Yazılı, sosyal medya ve farklı eğitim ortamlarında belgenin umulanı karşılamadığı belirtildi. Bu olumsuz yankının bir sebebi kişilerin vizyon belgesi formatı veya mantığına aşina olmamasından kaynaklanabilir. Zira bir vizyon belgesi ilk defa toplum huzurunda bu kadar çok gündeme geldi. Diğer bir neden ise belgede vurgulanan her bir hedefe yönelik somut adımların hayata geçirilmesi için bir süreye ihtiyaç bulunduğunun ihmal edilmesidir. Ancak bu belgeyle eğitimde planlanan dönüşüm üç yıllık bir süreci kapsamaktadır.

Vizyon Belgesi'nin sunuş kısmında "Zengin bir medeniyet birikimini temsil eden, genç ve dinamik nüfusa sahip, geleceğe dair iddiaları olan ülkemizin hedeflerine ulaşması, nesillerini kaliteli bir eğitim-öğretim sistemiyle buluşturmasına bağlıdır" ifadesindeki "geleceğe dair hedefler" vurgusu önemlidir. Zira geleceğe dair iddiası olan bir ülkenin eğitim sisteminde de geleceğe yönelik düzenlemeler yapması beklenir.

Bu minvalde 2023 Eğitim Vizyon Belgesi'nin sözün özü kısmında belgenin temel amacı şu şekilde ifade edilmektedir:

ERCENK HAMARAT

Balıkesir Üniversitesi Necatibey Eğitim Fakültesi Sosyal Bilgiler Eğitimi Anabilim Dalı'ndan 2008'de mezun oldu. Yüksek lisans eğitimini aynı üniversitenin Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde 2011'de, doktora eğitimini ise Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü'nde 2014'te tamamladı. Çalışma alanları arasında eğitim-teknoloji-felsefe ilişkisi, eğitimde yenilikçi uygulamalar, uygulama temelli öğretim ve öğretmen yetiştirmede üst düzey beceriler bulunmaktadır. Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi'nde akademisyen ve SETA Eğitim ve Sosyal Politikalar biriminde araştırmacıdır.

ATİLLA ARKAN

Marmara İlahiyat Fakültesi (1991) mezunudur. Doktorasını (1999) Marmara Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü İslam Felsefesi alanında yaptı. Ayrıca Malezya İslam Üniversitesi, İslam Medeniyeti ve Düşüncesi Enstitüsü'nde 1996-1999 yılları arasında ikinci doktora çalışması için bulundu. 1994'te Sakarya Üniversitesi'nde akademisyen olarak göreve başladı. 2013'te aynı üniversitede profesör oldu. 2012-2014 yılları arasında misafir araştırmacı öğretim üyesi olarak Kanada McGill Üniversitesi, İslam Çalışmaları Enstitüsü'nde bulundu. İslam düşüncesi, çağdaş İslam düşüncesi, eğitim ve sosyal politikalar alanlarında çalışmaktadır. İngilizce ve Arapça bilmektedir. SETA Eğitim ve Sosyal Politikalar Araştırmaları direktörüdür.

2023 Eğitim Vizyonu'nun temel amacı, çağın ve geleceğin becerileriyle donanmış ve bu donanımı insanlık hayrına sarf edebilen bilime sevdalı, kültüre meraklı ve duyarlı, nitelikli, ahlaklı çocuklar yetiştirmektir.

Çağımızın ve geleceğin gidişatını belirleyen en önemli unsur bilgidir. Bilgi geçmişe göre hızlı bir şekilde çoğalıp katlanmaktadır. Katlanma süresi ise zaman ilerledikçe kısalmaktadır. 5 bin yıllık bilgi birikimi son yüzyılda kendisini kaça katlamıştır ve 22. yüzyıla ulaşıldığında bu sayı kaç olacaktır? Böylesine büyük bir bilgi kapasitesi insanı nasıl şekillendirecektir? Önemli olan sürekli artan bilgiyi zihne depolamak mıdır yoksa teknolojinin getirdiği yeniliklerden yararlanıp etkin şekilde kullanmak mıdır?

Vinge'in meşhur bildirisinde[1] ilk kez tanımlanan tekillik kavramı Kurzweil'in çalışmaları[2] ile gittikçe popüler hale gelmiştir. İnsan ve makine etkileşimi meselesine yoğunlaşmaktadır. Tekillik çağında bilgisayar, robotik, genetik, yapay zeka ve nanoteknolojiyle ilgili muazzam gelişmeler neticesinde insan ve makine zekasının aynı bedende bütünleşeceği hatta makine zekasının insan zekasını geçeceği öngörülmektedir. Tahmin edildiği gibi tekillik çağı yaşanırsa insanın ve eğitimin anlamının yeniden üretilmesi gerekecektir. Bu bağlamda Milli Eğitim Bakanı Ziya Selçuk'un sık sık vurguladığı gibi tekillik çağı ne kadar uzağımızda bulunmaktadır?

Çağın ve geleceğin becerileri küresel zihni 21. yüzyılda olduğu kadar tarihin hiçbir sürecinde bu kadar meşgul etmemiştir. Günümüzde bilgiyi zihinde depolamaktan ziyade bilgiye etkili erişim, onu özgün şekilde yoğurmak, bu yüzyılın problemlerini etkili çözmek ve bireysel/mesleki hayattaki yaşam mücadelesinde üretkenlik ve bunun için gereken karakter öne çıkmaktadır. Bu yüzyıl için beceri odaklı bir eğitim ve hayat yaklaşımı önemlidir. Bu nedenle Vizyon Belgesi'ndeki çağın ve geleceğin becerileriyle donanmak vurgusu oldukça anlamlı ve değerlidir.

GELECEK BECERİLERİNİN TÜRK EĞİTİM SİSTEMİNDEN TALEBİ

Gelecek becerileri nelerden oluşmaktadır? Birçok bilimsel çalışmanın meta-sentezi neticesinde çağımızda ve gelecekte insanların ihtiyacı olan on altı adet 21. yüzyıl becerisi Dünya Ekonomik Forumu tarafından Eğitim İçin Yeni Vizyon belgesinde açıklanmıştır.

Bu becerilerin ilk kategorisinde matematik, fen, bilgi ve iletişim teknolojileri, finans ve kültürel okuryazarlık yer almaktadır. Görüldüğü üzere okuryazarlık bilinen anlamından farklı bir mahiyete bürünmüştür. Burada önemli olan ihtiyaç duyulup karşı karşıya kalınan bilgi, nesne ve problemin dilinden anlamak ve anlaşılanı somut şekilde göstermektir. Klasik anlamdaki okuryazarlıktan farklı olarak bilişim, kültür ve finans gibi konularda hem yeterli bilgiye sahip olmak hem de ilgili alanın temel işlemlerini yürütebilmek gerekmektedir.

Mesela finans okuryazarlığında tasarruf, birikim ve yatırım gibi temel kavramları bilmek ve bunları aynı zamanda hayatta beceri olarak kullanmak önemli hale gelmektedir. Gelecek becerileri iç içe de geçebilir. Örneğin çevrim içi veya mobil bankacılık işlemlerinin etkin bir şekilde gerçekleştirilmesi hem finans hem de bilişim okuryazarlığı becerisi talep etmektedir.

İkinci kategoride iletişim, eleştirel ve yaratıcı düşünme, problem çözme, iş birliği gibi yetkinlikler yer almaktadır. Teknolojiye dayalı gelişen "değişimin hızı" çocuklara "kaotik ve öngörülemeyen" bir gelecek sunmaktadır. Sorunların çözümleri var olanı tekrarlamaktan ziyade eleştirel yaratıcı düşünme ve problem çözebilme becerileriyle üretilebilecektir. Karmaşık sorunların çözümü bir bireyden ziyade ekip çalışmasını yani iletişim ve iş birliği yapabilme becerisini öne çıkarmaktadır. Bu kategoride de iç içe geçmişlik ve çok boyutluluk bulunmaktadır. Bireylerin problem çözme

1. Vernor Vinge, "The Coming Technological Singularity: How to Survive in the Post-Human Era", VISION-21 Symposium by NASA, 30-31 Mart 1993.

2. Google yönetici mühendislerinden Ray Kurzweil'in daha önce bazı çalışmaları bulunsa da bunlar arasında en meşhuru 2005'te yayınladığı *The Singularity Is Near* kitabıdır. Kitabın aynı adla 2010'da filmi de çekilmiştir.

TABLO 1. 21. YÜZYIL BECERİLERİ

Kaynak: "What Are the 21st-Century Skills Every Student Needs?", World Economic Forum, www.weforum.org/agenda/2016/03/21st-century-skills-future-jobs-students, (Erişim tarihi: 11 Kasım 2018).

becerisine tek başlarına mükemmel düzeyde sahip olması artık çoğu zaman yetersizdir. Problemlerin ekip halinde, iş birliğiyle çözülmesi gereken durumlar bu yüzyılda olağan hale gelmiştir.

Üçüncü ve son kategoride ise merak, girişkenlik, dayanıklılık, uyum, liderlik, sosyal farkındalık gibi karakter nitelikleri bulunmaktadır. Belirtilen nitelikler bu yüzyılda ve gelecekte değişimin hızına ve bilginin çoğalma tarzına uygundur. Eğitim anlayışının bu becerileri kademelerine yansıtması ve öğrencileri buna hazırlaması çok önemlidir. Çünkü gelecek becerileri bireyi okul sonrasında çok hızlı değişen hayata hazırlamaktadır. Bireyin yaşam rollerinde bu becerileri aktif bir şekilde kullanması tatmini, kaliteyi, başarıyı ve mutluluğu artırmaktadır. Çağın ve geleceğin becerilerine yaşam boyu öğrenme perspektifiyle bakmak da önemlidir. Zira birey tüm yaşamı süresince bu becerilere ihtiyaç duyacaktır.

Bahsedilen sebeplerden dolayı eğitim sistemi tasarımı ve düşüncesini bu becerilerin bütünlüğü ve odağında inşa edebilmek hayatidir. Eğitim sistemi gelecek becerileri açısından dikkat edilmesi gerekenleri ve bu becerilerin sistemden taleplerini içerik, materyal, öğrenme ortamı, öğretmen, yönetici, veli ve okul dışı gerçek hayat faktörleri yoluyla yeniden kurgulamalıdır.

Mevcut durumda ön plana çıkan ilk risk dönüşüme yönelik dirençtir. Gelecek becerileri odaklı eğitim anlayışı milli eğitim sistemi, öğretmenler, yöneticiler ve velilerden taleplerde bulunmaktadır.

Milli eğitim merkez ve yerel teşkilatının beceri gelişimini destekleyen bir şekilde teşkilatlanması gerekmektedir. Başarı ölçme sisteminin kademeli bir şekilde becerileri ölçen bir modele kavuşturulması acil bir ihtiyaçtır. Başarının sadece veya ağırlıkla bilgi (*information*) üzerinden tespit edildiği bir sistemde yönetici, öğretmen ve öğrencilerin beceri kazanımına yönelmesi

imkansızdır. Ölçme sistemi her bir eğitim paydaşının "başarı" ölçütünü somut olarak tanımlamaktadır.

Beceri gelişiminin hedefi okul ortamını, okul yöneticisi, değişen rolleriyle öğretmen ve öğrencileri merkeze getirmektedir. Bu ise Milli Eğitim Bakanlığının (MEB) merkez ile yerel arasında görev, yetki ve sorumluluk dağılımını yeniden düzenlemeyi zorunlu kılmaktadır.

MEB'in gelecek becerilerinin gelişimini sağlayan etkinlik temelli ve interaktif dijital eğitim platformu ve içerikleri üretiminde merkezi rolü vardır. Eğitim Bilişim Ağı'nın (EBA) bir imkan olarak beceri gelişimi perspektifinden yapılandırılması gerekmektedir. EBA platformunun eğitim içeriklerinin bu perspektiften sürekli ve etkin bir şekilde yönetimi yapılmalıdır. Bu noktada bilişim altyapı yeterliliği, görsel tasarım ve eğitim içeriğinin kalitesi öne çıkmaktadır. Öğretmenlerin ve eğitim içeriği üreten özel sektörün bu platforma beceri gelişimini destekleyen içerikler sunması da ayrıca önemlidir.

Öğretmenlerin beceri aktaracak şekilde ders işlemeleri, öğrenme ortamı oluşturmaları ve ödevleri buna göre vermeleri beklenmektedir. Mesela ekip çalışma becerilerinin gelişmesi için grup çalışmaları, küme halinde öğrenme ve grup ödevleri öne çıkmaktadır. Ders işleyişinde etkinlik, interaktif ve araştırma temelli yaklaşımların öğrenci grubunun yapısına uygun bir şekilde sunumu da bu anlamda önemlidir.

Okul yöneticilerinin ise okul ortamının beceri odaklı dönüşümünü sağlaması, öğretmenlerin beceri geliştirme kapasitelerini desteklemesi, öğrencilerin beceri gelişimlerini objektif ölçeklerle takip etmesi ve beceri odaklı başarı ölçme sistemlerini etkili bir şekilde uygulayabilmesi gerekmektedir. Süreç içerisinde MEB bunlara yönelik uygulama ve modeller üretmelidir. Okul yöneticilerinin bunları etkin bir şekilde uygulaması ve okul ölçeğine uygun etkin çözümleri üretmesi beklenmektedir. Çevrim içi, mobil, sanal, etkinlik temelli öğretim yaklaşımları ve ortamları ayrıca önemlidir.

Gelecek becerileri için eğitim ve öğretim programlarının dünya örneklerinde görüldüğü gibi sade, basit, esnek ve bireye özgü şekillenmesi gerekmektedir. Bunun nedeni bilgi aktaran yoğun içerik sunumundan ziyade programların bilgiye ulaşmayı, bilgiyi yoğurmayı ve kullanmayı sağlayan bir nitelikte olması gerekliliğidir.

Gelecek becerileri için öğrenme ortamı sınıfın dışına taşmıştır. Gerçek hayat, sanal hayat, mobil cihazlar ve medya gibi öğrenme ortamları oluşturulabilir. Öğrenme ortamı yeni anlamıyla öğrencilerin gündelik hayatlarının büyük kısmını kaplayan mobil ve dijital alana kaymıştır.

2023 EĞİTİM VİZYONUNDA GELECEK BECERİLERİ

Vizyon belgeleri bir kurumun orta ve uzun vade hedeflerinin ortaya konulduğu teşvik edici metinlerdir. Bu yönüyle belge oldukça ilgi uyandıran bir şekilde orta vadede eğitim alanında gerçekleştirilmek istenenleri açık, başarılı ve bir takvime bağlı şekilde ortaya koymuştur. Sadece hedeflerin yakalanması için somut adımların atılacağı bir sürece ihtiyaç duyulmaktadır.

Farklı bir açıdan Vizyon Belgesi aynı zamanda başarılması umulan hedeflere dönük niyet ve teminatın göstergesidir. Bir belge tüm eğitim sorunlarını tek başına çözemez. Bu hedeflere el birliği, karşılıklı destek, güven ve inançla çalışarak ulaşılabilir.

2023 eğitim vizyonunda gelecek becerileri ana başlıklardan biri olarak doğrudan yer almıştır: Öğrenme Süreçlerinde Dijital İçerik ve Beceri Destekli Dönüşüm. Bu ana başlık altında da iki temel hedef bulunmaktadır:

- Dijital içerik ve becerilerin gelişmesi için ekosistem kurulacak.
- Dijital becerilerin gelişmesi için içerik üretilecek ve öğretmen eğitimi yapılacak.

Hedeflerin alt metinlerinde ise "dijital eğitim ve öğretim içeriği geliştirme ekosistemi" ve "ulusal dijital

içerik arşivi" çarpıcı görünmektedir. Ayrıca öğretmenlerin içerik üretme açısından destekleneceği ve bu içeriklere yönelik ölçme-değerlendirme araçlarının geliştirileceği ifade edilmektedir.

2023 eğitim vizyonu 21. yüzyıl becerilerini dolaylı olarak 7 açıdan yansıtmaktadır:

- 21. yüzyıl becerilerine küresel bir norm ve dayatma olarak değil insanı önemseyen ve merkeze alan bir anlayışla yaklaşılmaktadır. İnsanın tek boyutuna değil bütününe bakıldığı vurgulanmaktadır. PISA gibi sadece bilişsel becerilere yönelen çalışmaların ötesine geçme niyeti sezilmektedir.
- Gelecek yüzyıl becerilerinin okulla beraber tüm hayatı kapsadığı ön plana çıkmaktadır.
- Bu becerilerin kazandırılması için öğretmenlere lisansüstü düzeyde programlar açılarak sürekli öğretmen eğitimleri niyeti bulunmaktadır.
- Öğrenme-öğretme süreci inşa edilirken beklentilerin 21. yüzyıl becerileri ile tutarlı olacağı ve uluslararası standartların dikkate alınacağı belirtilmektedir.
- Bundan sonraki süreçte nicelik ve niteliğe dönük ve 21. yüzyılın ihtiyaçlarına yönelik iyileştirme ve güncellemelerin (dijital içerik üretimi) yapılacağı ifade edilmektedir.
- 21. yüzyıl becerilerinden olan okuryazarlıklara ilişkin farkındalık ve beceri eğitimi gerçekleştirileceği beyanı dikkat çekmektedir.
- Ekosistem oluşturabilen 21. yüzyıl talim ve terbiye modeli tasarlama niyeti gösterilmektedir.

Türkiye'nin geleceği bu becerileri hedefleyen bir eğitim sisteminin el birliğiyle tasarlanması ve sürdürülebilirliğinin sağlanmasıyla inşa edilebilir.

FARKLI ÜLKELERİN ATTIĞI SOMUT ADIMLAR

21. yüzyıl ve sonrası düşünüldüğünde eğitimde köklü dönüşümler ve reformlar yapmak dünya çapında bir mesele haline gelmiştir. Günümüzün öğrenen ve öğretenleri için akademik başarı kavramı klasik anlamını yitirmiştir. Okul ve meslek başarısı günümüzde özgün düşünme, etkili iletişim, teknoloji okuryazarlığı ve yüksek üretkenlik gibi becerileri kapsamak durumundadır ve hepsi birbirine bağlı bir bütünün parçalarıdır.

TABLO 2. GELECEK BECERİLERİ BAĞLAMINDA EĞİTİM POLİTİKALARININ SEYRİ (21. YÜZYIL İLK ÇEYREK)

Ülke	Politika
Avustralya	Mesleki eğitime yatırım Okul öncesinin desteklenmesi İlkokullara beceri kazanımını destekleyici "sosyal merkezler"in kurulması Yükseköğretimde öğrenci kalitesinin iyileştirilmesine yatırım Ürün temelli durum belirleme Öğretmenler için ulusal öğretim standartlarının belirlenmesi
Brezilya	Okuryazarlık eğitimleri İnteraktif ve araştırma temelli yaklaşımın benimsenmesi
Çin	Bilim, teknoloji ve eğitim kalitesinin artırılması için eylem planı Kırsal bölgede erken çocukluk eğitimlerinin desteklenmesi
İngiltere	Okul dışı öğrenme imkanlarının seferber edilmesi Okul dışı öğrenme kapsamında okulların yüksek kaliteli öğrenme deneyimi sunmasının desteklenmesi (Macera ve gerçek yaşam temelli (çiftlik, doğal çevre, kutsal mekan, kültür ve miras mekanı, sanat yapıları öğrenmenin gerçekleşebileceği ortama yönlendirme
Güney Afrika	Yüksek kaliteli öğrenme ortamlarının tesis edilmesi Yönetici, öğretmen, öğrenci, veli ve grupların öğrenme ortamlarının oluşturulmasında partner olarak kabul edilmeleri

Kaynak: R. A. Templeton, K. Huffman ve C. E. Johnson, "Educational Reform: What Have Federal and State Policy Makers Done?", *Bringing Schools into the 21st Century*, ed. G. Wan ve D. M. Gut, (Springer, Dordrecht: 2011), s. 67-89.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Teknolojik gelişmelerin ilerlemesinde değişim çok hızlıdır. Bunu yakalamak çağımızda tek başına yeterli değildir. Önemli olan bu değişimi yönetirken hızına yetişebilmektir. Türkiye bunun için ciddi bir adım atarak 2023 Eğitim Vizyon Belgesi ile hedeflerini açıklamıştır. Bundan sonraki süreçte atacağı somut adımlar amaçlarına ulaşmada belirleyici faktör haline gelecektir. Türkiye'yi geleceğe hazırlayacak eğitim vizyonunun gerektireceği somut ve gerçekçi politika önerileri şunlar olabilir:

- **Eğitim sisteminin bütünü için kapsamlı bir ihtiyaç analizi:** Mevcut durumu gelecek becerileri özelinde görmek gerekmektedir. Yukarıda belirtildiği gibi gelecek becerileri odaklı eğitime karşı bir direnç söz konusudur. Bu dirence neden olan faktörlerin ve bunlara dair çözüm önerilerinin belirlenebilmesi için saha çalışmalarına ihtiyaç vardır.

- **Mevcut eğitim-öğretim programlarına gelecek becerilerinin entegrasyonu ve yeni eğitim ve öğretim programlarının tasarımı:** Programlar gerçek, sosyal, kültürel ve ekonomik hayatla doğrudan ilişki kurmalı ve öğrencilere gerçek öğrenme ortamlarında beceri kullanım imkanı sunmalıdır. Bunun için okul dışı öğrenme ortamları çeşitlendirilmeli, yerel düzeyde ve okul özelinde alternatif modeller geliştirilmelidir.

- **Öğretmenlerin gelecek becerileri hakkında uygulamalı olarak desteklenmesi:** Gelecek becerileri söz konusu olduğunda klasik anlamda hizmet içi eğitimler amaca hizmet etmeyecektir. Öğretmenlerin motivasyonlarını artıracak, öğretme tutumları ile davranışlarını değiştirecek uygulamalı eğitimler planlanmalıdır. Gelecek becerileri konusunda deneyimli öğretmen eğiticilerinin tecrübelerini etkileşimli paylaşabileceği ortamlar tasarlanmalıdır. Böylelikle öğretmenler interaktif olarak fikir alışverişinde bulunabilir.

- **Ölçme, değerlendirme ve durum belirleme kültürünün gelecek becerileri odaklı yeniden üretimi:** Dijital olarak beceri odaklı etkinliklerin izlendiği, anlık ve açık dönütlerin verilebildiği bireysel ve grup temelli uygulamalar üzerinde durmak gerekmektedir. Örneğin e-portfolyo boylamsal süreci takip etmek açısından önemlidir. Öğretmenler ve yöneticiler on iki yıllık süreçte her bir öğrenciye yönelik kayıtları kesintisiz ve gerektiği gibi tutmalıdır. Öğretmen ve yöneticilere bu yapının sürdürülebilirliği için gerekli destek sağlanmalıdır.

- **Yöneticilere gelecek becerileri odaklı bir ekosistemi desteklemeleri noktasında farkındalık kazandırılması:** Yöneticilere beceri odaklı ekosistemi oluşturma ve destekleme sürecinde aktif rol verilebilir (*empower*) ve bu rolün il bazlı ölçme değerlendirme merkezlerinde takibi yapılabilir. Merkez ile okul yöneticileri arasındaki görev, yetki ve sorumluluk dağlımı yeniden tasarlanmalı ve yerel güçlü bir eğitim aktörüne dönüştürülmelidir.

- **Ders içeriklerinin gelecek becerilerinin doğasına uygun şekilde yeniden üretimi:** 21. yüzyıl dünyasında bilgiye erişim problemi bulunmamaktadır. Bu sebeple içerik yoğunluğu azaltılıp çerçeve programları ve ders föyleri oluşturularak her öğrenciye "öz öğrenmesi"nin sorumluluğunu alması için zaman verilmelidir.

- **Gelecek becerilerini destekleyen sanal ve mobil uygulamaların geliştirilmesi:** Günümüz düşünüldüğünde mobil ve sanal uygulamaların ne kadar yaygınlaştığı aşikardır. Öyle ki çoğu durumda yaş seviyesine göre oyunlaştırma ve uygulama üzerinden öğretim daha etkili olabilir. Uzman kişilerin denetiminden geçen, seviyeye uygun modelin geliştirilmesi önemli bir ihtiyacı karşılayacaktır.

- **Gelecek becerileri odaklı eğitim sisteminin öğrencinin gerçek hayatı ve hayat boyu öğrenmesi ile ilişkilendirilmesi:** Bireyin kazandığı beceriler gerçek hayat karşısında kullanılabiliyor ve farklı durumlara göre geliştirilebiliyorsa gelecek becerisi kurgusu tam olabilir. Toplum ve problem temelli (*inquiry based*) öğrenme için gerekli ortam oluşturulması adına yerel düzeyde çalışmalar yapılabilir. Örneğin belediye, kaymakamlık, çiftçi, zanaatkar ve esnafın bu konuda desteği alınabilir.
- **Gelecek becerileri odaklı etkinlik üretiminin desteklenmesi:** Gelecek becerileri odaklı eğitim hem öğrenci hem de öğretmenin sürekli aktif olmasını gerektirdiği için eğitim ortamlarında etkinlik temelli uygulamalara ağırlık verilmelidir.
- **Gelecek becerilerinin tüm eğitim kademelerinde düzeye uygun kurgulanması ve kademelerin aşağıdan yukarı ve yukarıdan aşağıya birbirini desteklemesi:** Bir kademeden elde edilen veriler bir sonraki kademede öğrencinin gelişimini etkilemekte ve öğretmenin öğrenciyi tanımasını kolaylaştırmaktadır. Öğrenciler hakkında toplanan verilerin (e-portfolyo) bir sonraki kademe geçişinin sağlanması temin edilmelidir.
- **Gelecek becerilerinin sisteme entegrasyonu sürecinde veli desteğinin sağlanması:** Gelecek becerilerinin hayatın tüm alanlarını kapsadığı düşünüldüğünde okul ile aile ayrılmaz bir bütün olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu nedenle okul bazında aile katılım çalışmalarına ağırlık verilerek öğrencinin ev ortamında da desteklenmesi sağlanabilir.